İDİL

Araştırma-İnceleme

LEON JAROSŁAW IWASZKIEWICZ'IN "BRZEZINA" (KAYIN AĞACI KORUSU) ADLI ÖYKÜSÜNDE AŞK VE ÖLÜM

Seyyal KÖRPE KEMER[1]

[1]İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, seyyal.korpe(at)gmail.com

Körpe Kemer, Seyyal. "Leon Jarosław Iwaszkiewicz'in "Brzezina" (Kayın Ağacı Korusu) Adlı Öyküsünde Aşk ve Ölüm" idil, 64 (2019 Aralık): s. 1805-1815. doi: 10.7816/idil-08-64-16

Öz

Polonya kültür tarihinde 1918-1939 yılları arası dönem, yüzyılı aşkın bir süre boyunca yaşanan işgalin ardından bağımsız bir devlet bünyesi altında renkli, neşeli, özgün, karamsar ve karmaşık eserlerin ortaya çıktığı ayrıcalıklı bir zaman dilim olmuştur. Çalışma kapsamında incelenecek olan Iwaszkiewicz'in 1932 yılında yayımlanmış *Brzezina* (Kayın Ağacı Korusu) başlıklı öyküsü, söz konusu dönemde Polonya edebiyatının en çarpıcı ve en cesur eserleri arasında anılmıştır. *Brzezina*'da doğanın durmaksızın bir değişim ve dönüşüm içinde olduğu ve buna bağlı olarak insan bedeni ve psikolojisi üzerindeki dönüştürücü etkisi konu alınmıştır. *Brzezina*'nın öyküsü mitsel temalar temelinde kurulmuştur.

Anahtar sözcükler: Iwaszkiewicz, aşk, ölüm, Polonya edebiyatı

Makale Bilgisi
Geliş: 12 Ağustos 2019 *Düzeltme: 21 Eylül 2019* *Kabul: 17 Ekim 2019*

© 2019 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Batı Avrupa ülkelerinde günümüzde dahi "Büyük Savaş" olarak anılmaya devam eden Birinci Dünya Savaşı, katılımcılarının tümü üzerinde gerçek bir şok etkisi yaratmıştır. Böylesi sarsıntı verici bir toplumsal gelişim sonucunda yeni dünya görüşleri ve düşünce sistemleri oluşmuş, tüm bunların ışığında edebiyat ve sanat alanlarında çok sayıda barış yanlısı başyapıt ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşının Polonya için ise ülkenin 1795 yılında Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından işgal edilerek paylaşılmasıyla başlayan 123 yıllık tutsaklığı sona erdirmiş olması bakımından çok daha özel bir anlamı vardır. Böylelikle, yüzyılı aşkın bir süredir özlem duyulan bağımsız Polonya'nın temelleri atılmış olmuştur. Nihayet özerk bir devlet yapısına kavuşmuş olmak, Polonya kültür dünyasında da oldukça önemli açılımlara neden olmuştur. Bundan önce yeni kuşaklarda yurt severlik bilincini canlı tutmak amacıyla durmaksızın ulusçuluk ve gelenekçilik temalarının baskın olduğu eserler yaratma misyonunu benimsek durumunda kalmış olan sanatçılar böylesi bir yükümlülükten özgürleşmiş; bunun sonucunda edebiyatta ve diğer sanatsal alanlarda avangart hareketler popülarite kazanmıştır (Kolek, 2002: 229).

Ne var ki bağımsızlığın Polonya'ya mucizevi bir armağan olarak gelmediği de zamanla anlaşılmıştır. Batı Avrupa ülkelerinde 1918 yılında savaş sona ermiş olsa da, Polonya'nın, 1917 yılında gerçekleşen Büyük Ekim Devrimi'yle yıkılarak aynı topraklar üzerinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği adı altında yeni bir devlet biçimiyle kurulan ve 1991'e dek varlığını koruyan ezeli düşmanı Rusya başta olmak üzere, diğer işgalci devletlerle olan mücadelesi devam etmiştir. 1920 yılında Kızıl Ordu, bünyesinde Julian Marchlewski, Feliks Dzierzynski gibi uluslararası profesyonel devrimcileri olan geçici bir hükümet niteliğindeki Polonya Devrim Komitesiyle birlikte gelmiştir. Adı geçen devrimci grup, Bialystok'a yerleşerek, burada ülke için tasarlanmış siyasal ve ekonomik bir manifesto ilanı vermiştir. Bu sıralarda devletin durumu da oldukça karmaşıktır. Savaşlar nedeniyle harap olmuş ülkede ekonomik, siyasal, toplumsal ve etnik alanlarda ivedi biçimde ve çok sayıda değişikliğe ihtiyaç vardır. Hepsinden önemlisi uzun yıllar boyu üç farklı devlet otoritesi altında varlık sürdürmüş insan toplulukları arasında yeniden birlik ve bütünlüğün sağlanması gerekmekteydi. Ülke topraklarında yaşayan nüfusun %70'inden daha az bir kısmı Polonyalı idi. Bunun yanı sıra yaklaşık 5 milyon Ukraynalı, 3 milyon İbranice konuşan Yahudi, 2 milyon Beyaz Rus ve 1 milyon kadar Alman bulunmaktaydı. Bu nedenle etnik çoğulculuktan kaynaklanan daimi bir toplumsal gerginlik tehdit unsuru teşkil ediyordu. Aslında farklı milletlere mensup insanların bir çatı altında toplanması, pek çok sanatsal ve edebi çalışmaya izlerini yansıtan bir zenginliğin de kaynak noktası olmuştu. Birinci Dünya Savaşının hemen ardından Polonya topraklarında beş farklı para birimi, beş idari sistem, ordu içinde konuşulan dört ayrı dil, üç ceza kanunu, genellikle eski sınırlarda sona eren iki demiryolu hattı mevcuttu. Sınırlar üzerindeki değişiklikler, geleneksel pazarların pek çoğunun yitirilmesine, dolayısıyla derin bir ekonomik krize neden olmuştu. Söz konusu koşullar altında uygar bir devlet yapısı altında toplumsal birlik ve bütünlüğü sağlamanın çok kolay olmayacağı tahmin ediliyordu (Kolek: 230). Tüm bunlara karşın bağımsızlık bilinci, Polonyalıların pek çoğunda coşkun bir sevinç duygusu uyandırmıştı. Böylelikle, sanatın artık acı, keder ve hüzün duygularını yansıtmak ve bu yönde teselli etmekten çok, yaşam enerjisi ve haz kaynağı olması gerektiği biçiminde yepyeni bir bakış açısı doğmuştur. Ne var ki kısa süre içinde toplumsal gelişmeler karşısında bu denli pozitif ve umutlu bir tutum sergilemenin ne derece doğru olduğuna yönelik tartışmalar da başlamıştır. Aynı dönemde Avrupa'da ise bilim ve teknoloji alanında devrim niteliğinde gelişmeler gerçekleşmekteydi.

Polonya kültür tarihinde 1918-1939 yılları arası dönem, yüzyılı aşkın bir süre boyunca yaşanan işgalin ardından bağımsız bir devlet bünyesi altında renkli, neşeli, özgün ve karmaşık eserlerin ortaya çıktığı ayrıcalıklı bir zaman dilim olmuştur. Aslında İki Dünya Savaşı arasındaki bu dönem, ülkede bir yandan aydınlık, öte yandan karanlık duyguların egemen olduğu dalgalı ve kaotik bir süreçtir. Geride bırakılmış oldukça trajik savaş deneyimlerinin ardından bağımsız bir ortama kavuşulmuş olması, Polonyalıların birçoğunda daha iyi bir geleceğe yönelik umut ve sevinçli bir ruh hali yaratmıştır. Bununla ilişkili olarak, Polonya edebiyat tarihinde "parlak on yıl" olarak adlandırılan, modernizmin etkilerinin görülmeye başladığı yirmili yıllarda ortaya çıkmış şiirlerde, evrensel bir iyimserliğin yansımaları hissedilir. Günlük yaşamın bağımsız havasına kapılmış biçimde basit ve sıradan konulara yönelim gösterilmiştir. Toplumsal ve siyasi meselelere yönelik tartışmalar da kuşkusuz süregelmiş, ancak tüm bunlara genelde düzyazı çalışmaları içinde yer verilmiştir.

İki Savaş Arası Dönemin başlangıcında, şiirle karşılaştırıldığında düzyazıda daha belirsiz bir durum göze çarpar. Şiir daha çok genç kuşağın ilgi gösterdiği, düzyazı ise sıklıkla olgun kuşağın mantığı doğrultusunda ürün veren bir alan olmuştur. Bu nedenle düz yazı daha az yenilikçi ancak daha sürekli olmuştur (Taluy, 2017: 107).

Yirmili yıllardan otuzlu yıllara geçiş sürecinde ise, kapitalizm tarihindeki en büyük ekonomik krizin patlak vermesi sonucunda sanayide ve tarımda yaşanan hızlı gerileme ve buna bağlı olarak artan işsizlik, tüm dünyada olduğu gibi Polonyalılarda da geleceğe yönelik kaygı ve huzursuzluk duygularının yeniden artmasına neden olmuştur. Toplumsal yaşamda meydana gelen böylesi karşıt gelişmeler, sanatsal alanda da farklı açılımlar

yaratmış, bunun sonucunda eserlere hayranlıkla birlikte sarsıntı uyandıracak denli bir özgünlük ve çeşitlilik hâkim olmuştur.

Söz konusu gelişmeler sonucunda 1918 yılında Polonya edebiyat dünyasında yeni sesler duyulmaya başlanmıştır. Bunlardan en belirginlerinden biri olan Julian Tuwim (1894-1953), Jarosław Iwaszkiewicz (1894-1980), Jan Lechoń (1899-1956), Antoni Słonimski (1895-1976), Kazimierz Wierzyński (1894-1969) gibi adların önde bulunduğu Skamander1lerin yayımladıkları özel bir manifesto bulunmasa da, sanatlarında belirgin ortak özelliklerle ayırt edilmişlerdir. "Skamanderler, sadelik, demokrasi ve gençlik kültüne dayalı ortak bir düşünce sistemiyle ortaya çıktılar" (Klimaszewski,1983:259). Geleneksel Genç Polonya Dönemi anlayışından farklı olarak şair kimliğinin çağdaş dünyadaki toplumsal gelişmelerin ötesinde ayrıcalıklı bir konumda tutulmasına yönelik anlayışı yadsımış, yeniden doğmuş bir devlette gündelik yaşantının katılımcıları olmayı tercih etmişlerdir. Benimsedikleri bu yeni yaklaşım doğrultusunda, post romantik edebiyatın acıklı ve didaktik özelliklerle öne çıkan ulusal şehitlik temasına odaklanmayı ve şairin geleneksel yurttaşlık misyonu çerçevesinde üretkenlik göstermesi gerektiği yolundaki motivasyondan arınmış, bunun yerine modern bir kentin ortalama bir sakini olan yeni lirik kahramanlar yaratarak günlük yaşantıdan alınan sıradan konuları yergi, hiciv ve mizah yöntemleri ve günlük konuşma dili aracılığıyla işlemişlerdir. Bununla birlikte geleneksel anlatım biçimlerine ve şiir sanatının ayrıcalıklı konumuna karşın saygın bir tutum sergilemeyi de ihmal etmemişlerdir (Kolek: 231-232). Skamanderler elit sanatçılar olma kaygısında olmamış, ancak sanatsal ustalıklarını her daim muhafaza etmişlerdir (Eustachiewicz, 1982: 71).

Pod Pikadorem2 adlı kafede toplanan Genç Skamander şairler, Genç Polonya Döneminde egemen olan post romantik akımın abartılı söylemlerine, imgesel düşünme ve tasarım biçimine karşı çıkmış, okuyucunun karşısına Tanrısal boyuta ulaşma çabası olmaksızın ve akıl sağlığının sınırlarını korumaya özen göstererek sıradan bir insan olarak çıkmayı tercih etmişlerdir.

Bruno Jasieński (1901-1939), Stanisław Młodożeniec (1895-1959), Anatol Stern(1899-1968), Aleksander Wat (1900-1967) gibi İtalya'dan esinlenmiş adların başı çektiği Gelecekçiler ise geçmişi ve geleneği toplumsal ve sanatsal gelişimi engelleyen unsurlar olarak değerlendiriyorlardı. Her şeyin hareket halinde ve değişmekte olduğunu vurgulayan Gelecekçiler, daima aşırı davranışlarla, eylemci, saldırgan ve şiddete meyilli tutumlarıyla dikkat çekmişlerdir. Psikolojizme, antroposantrizme ve rasyonalizme karşı çıkmış, yalnızca sezgisel olarak kavranmış maddenin ve cansız doğanın şiir sanatına layık olduğunu kabul etmişlerdir. Gelecekçiler, özgünlüğü ve sıra dışılığı gerçek sanatsal değerliliğin tartışılmaz ölçütü olarak görmüşlerdir. Şiirsel dilleri, mantıksal düşüncenin kuralcı kısıtlamalarından, geleneksel sentakstan, noktalama işaretleri ve hecelemelerden tamamen bağımsızdı. Bunun yerine gerçeğin eş zamanlılığını ve dinamik karakterini iletmek üzere sıra dışı bir tipografyayı, ritmik çizgileri ve yeni bir tür imgeleme kullanıyorlardı. Toplumsal kitleler üzerinde şok etkisi yaratacak, onları heyecanlandıracak ve şaşkınlığa uğratacak her şeye izin veriliyordu. Oldukça tartışmaya açık, sorunlu ve iddialı bir yaklaşım doğrultusunda hareket etmekle birlikte çağdaş şiir üzerinde canlandırıcı bir etkiye sahip oldukları yadsınamaz bir gerçektir. Gelecekçiler, daha az köktenci bir program çerçevesinde üretkenlik gösteren, içlerinde Tadeusz Peiper (1891-1969), Julian Przyboś (1901-1970), Jalu Kurek (1904-1983), Jan Brzękowski (1903-1983) ve Adam Ważyk (1905-1982)'ın da bulunduğu Krakow avangartlarının kurulmasına destek vermişlerdir. Kentleşmede, teknolojide ve kolektivizmde gerçekleşen gelişmeleri gözlemleyerek yeni şiirin görevini duyguları kışkırtma, solcu toplumsal silahları sunma, sanatsal ustalığın, titizliğin ve disiplinin, yeni mecazi dilin gelişiminin, ilham düşüncesinin reddinin önemini vurgulama ilkeleri doğrultusunda biçimlendirdiler. Yeni şiir, modern yapılanmanın edebi bir ifadesi olarak en küçük detaylarda son derece itinayla tasarlanmış sözcükler aracılığıyla yapılandırılmalıydı (Kolek: 231). Krakow avangartlarının şiirsel programı Tadeusz Peiper tarafından biçimlendirilmiştir. Söz konusu programa göre, grubun başlıca konusu çağdaş kent, teknoloji kültü ve sanayiye olan hayranlıktı. Bu konu aynı zamanda Krakow avangartlarının, Gelecekçilerle ortak çalışma alanını temsil ediyordu.

Iwaszkiewicz'in siyasal ve kültürel özgeçmişine kısa bir bakış

Şair, roman, drama ve deneme yazarı ve çevirmen kimliğiyle tanınan Leon Jarosław Iwaszkiewicz, 20 Şubat 1894 tarihinde Ukrayna'da doğmuştur. 1863-1864 yılları arasında Polonya toprakları üzerinde Rus yönetimine karşı düzenlenmiş Ocak Ayaklanması sonucunda görülen baskılar, öncelikle şairin babası olmak üzere tüm ailesi

[1] İlk olarak Nikolay Gumilyov ve Sergey Gorodetsky'in liderliğinde 1910'da Rusya'da ortaya çıkan geçici bir şiir okulu. Programlarını programsızlık olarak açıklayarak yazın yaşamına giren bu grubun üyeleri, sade ve doğal bir dille kaleme aldıkları şiirlerinde günlük yaşamı yansıtmışlardır.

[2] Birinci Dünya Savaşı sonunda Polonya'nın bağımsızlığa kavuşmasının hemen ardından (11 Kasım 1918) Varşova'da kurulmuş olan, edebiyat ve diğer sanatsal alanlarda etkin aydınların bir araya gediği kafe. Söz konusu dönemde Polonya'da edebiyat alanında bağımsız eserler verilebileceğinin ilk işareti olarak kabul edilmiştir. Ardından Cumhurbaşkanlığı, hükümet, Kültür Bakanlığı (Ministerstwo Kultury) ve Milli Eğitim ve Dini Mezhepler Bakanlığı (Ministerstwo Oświaty i Wyznań Religijnych) gibi devlet kurumlarının da kente yerleşmesine öncülük etmiştir.

ve akrabalarının mesleki ve sosyal yaşantısını olumsuz şekilde etkilemiş, toprak sahibi olmalarına karşın uzun yıllar boyunca kendi mal varlıklarından yoksun bir biçimde yaşamalarına neden olmuştur. Rus ve Ukrayna kültürleriyle henüz çocukluk yıllarında tanışma olanağı bulan Iwaszkiewicz,1902 yılında babasının ölümünün ardından eğitim amacıyla ailenin diğer üyeleriyle birlikte iki yıllık süre için Varşova'ya yerleşmiş; ardından Ukrayna'ya geri dönmüştür Iwaszkiewicz'in ilk gençlik yıllarının geçtiği Kiev kenti, Ukrayna, Rus ve Polonya kültürünün etkileşim noktası olarak sanatsal etkinliklerine mekânsal, edebi, tarihi ve kültürel açıdan büyük ölçüde zenginlik katan bir unsur olarak öne çıkmıştır. Varşova'da bulunduğu dönemde Karol Szymanowski[3] ile dostluk kurma olanağı bulmuş olması, sanat anlayışını büyük ölçüde etkilemiştir. Lise öğrenimini Rusya'ya bağlı Elisawetgrad'da tamamlamış; ardından 1912 yılında Kiev'de hukuk ve müzik alanında yükseköğrenim görmeye başlamıştır. Edebiyat çevrelerinde ilk kez "Pióro" (Kalem) adlı bir Kiev dergisinde yayımlanan "Lilith" başlıklı sonesiyle tanınan Iwaszkiewicz, "Studya S. Wysocka" (Stanisław Wysocka Çalışmaları) adlı Kiev tiyatrosuyla ortak çalışmalarda bulunmasının yanı sıra, Ukrayna'da gerçekleşen devrime de tanıklık etmiştir. 1918 yılından itibaren Varşova'da Varşova Üniversitesi tarafından yayımlanan "Pro Arte et Studio" (Sanat ve Bilimi Koruma) adlı akademik derginin çevresiyle yakın ilişkiler kurmuş; bunun yanı sıra "Pod Picadorem"'de düzenlenmekte olan şiir-kabare gösterilerine katılmıştır. 1918 yılının Aralık ayında ortaya çıkan "Oktostychy"[4] adlı şiir cildi geniş çapta tanınmasını sağlamıştır. Kısa bir süre için Poznan'da iki haftada bir yayımlanan "Zdrój" (Kaynak) adlı derginin izleyicileri olan ekspresyonist grup üyeleriyle ilişki kuran sanatçı, 1920 yılından itibaren ise "Skamander" grubuyla ortak çalışmalarda bulunmuştur. 1922 yılında zengin bir sanayicinin kızı olan Anna Lilpop ile evlenen Iwaszkiewicz, 1923-1925 yılları arasında Maraşel Maciej Rataj[5] Parlamentosunun sekreterliği görevine getirilmiştir. 1925 yılında kazandığı bir bursla Doğu Dilleri Okulunda eğitim görmek üzere Paris'e gelen sanatçı, bu okulda Arapça ve Türkçe de öğrenmiştir. 1928 yılından itibaren Podkowa Leśna'da yaşamaya başlayan Iwaszkiewicz, 1932-1935 yılları arasında Polonya'nın Danimarka Büyükelçiliği sekreterliği görevinde bulunmuştur. Kopenhag'da bulunduğu süre içinde İskandinav kültürünü yakından tanıma olanağı bulan Iwaszkiewicz'in bu kentte yaşadığı süre boyunca edindiği bilgi birikimi, ilerleyen yıllarda Søren Kierkegaard'ın yapıtlarını ve Hans Christian Andersen'in masallarını Leh Diline çevirmesini sağlamıştır. Danimarka'nın ardından Polonya Belçika Büyükelçiliği görevine getirilen Iwaszkiewicz, başta Fransa, İtalya ve Sicilya olmak üzere Avrupa'nın türlü yerlerine seyahatler gerçekleştirmiş; "Pen Klübü" ve "Uluslararası Entelektüeller Birliğinin" çalışmalarına katılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Stawisko'da yaşadığı yıllarda eşiyle birlikte sanatçılara açık bir kültür evi idare eden Iwaszkiewicz, burada kültürel ve sanatsal etkinlikler için yardım kampanyaları düzenleme girişimlerinde bulunmuştur (Hutnikiewicz, 2000: 242-243). "Stawisko'da bulunduğu bu dönemde gerçekleştirdiği aktivitelerin bir kısmı, gizlilik sınırları çerçevesinde gerçekleşmiş ve bu süreçteki ilginç yaşantıları Książka moich wspomnień (Anılarımın Kitabı) başlıklı eserine yansıtmıştır. Książka moich wspomnień birkaç on yıl boyunca rafta beklemesinin ardından 1957 yılında yayımlanmış ve yalnızca yazarının yaşamına ve sanatına değil, 1. Dünya Savaşı öncesinde Ukrayna sınırları içinde yaşamakta olan Polonya toplumunun karakteristik özelliklerine, iki dünya savaşı arası dönemde gerçekleşmiş önemli siyasal ve kültürel gelişmelere ve yazarın Polonya'da ve yurt dışı seyahatleri sırasında tanıma fırsatı bulduğu sanatsal kişiliklere ilişkin önemli bilgiler vermiş olması bakımından geniş ölçüde tanınmıştır"(Starowierow, 2014: 194).

Sanatçı, aynı dönem içinde edebiyat çalışmalarını da sürdürmüş, İkinci Dünya Savaşının sona ermesinin ardından etkin bir biçimde edebiyat dünyasındaki yerini almıştır. 1945 yılında kısa bir süre için Polonyalı Yazarlar Sendikasına bağlı bulunan "Życie Literackie" (Edebiyat Yaşamı) adlı haftalık derginin editörlüğünü yapmıştır. 1949 yılına dek Varşova'da bulunan Polonya Tiyatro Edebiyatı Sendikasının Müdürlüğünü yapan Iwaszkiewicz, 1945-1949 yılları arasında Pen Kulübü Yönetim Kuruluna girmiş ve Polonyalı Yazarlar Sendikasının Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Sanatçı, 1947-1948 yılları arasında haftalık "Nowiny Literackie" (Edebiyat Haberleri) dergisinin editörlüğünü yapmıştır. 1948 yılında "Kongres Intelektualistów w Obronie Pokoju we Wroclawie" (Wroclaw Barış Savunması için Aydınlar Kongresine)'ye katılan Iwaszkiewicz, 1955 yılında "Twórczości" (Sanat) dergisinin editörlüğünü yapmış, 1959 yılında ise Polonyalı Yazarlar Sendikasına başkan seçilmiştir. 1952 yılından itibaren Polonya Halk Cumhuriyeti Parlamentosunda milletvekilliği görevinde bulunan, 1971 yılında Varşova Üniversitesinden, 1979 yılında ise Jagiellon Üniversitesinden fahri doktora unvanı alan Jarosław Iwaszkiewicz, içlerinde Devlet Kültür ve Sanat Bakanlığı ödülü (1963, 1977), Premio Mondello ödülü (1979) ve "Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata" (II. Dünya Savaşı'nda Yahudi olmayıp Yahudileri Kurtaran Adil Kişi) nişanı olmak üzere çok sayıda ödül ve madalyanın da sahibidir (Hutnikiewicz: 243).

[3] Polonyalı besteci, piyanist, pedagog ve müzik eleştirmeni (1882-1937)
[4] Sekiz şiirden oluşan yapıt ya da sekiz dizeden oluşan koşuk biçimi
[5] Polonyalı siyasetçi ve köylü hareketi temsilcisi. Birinci Dünya Savaşının ardından kurulan Bağımsız Polonya Devletinde Parlamento Başkanlığı ve iki kez Cumhurbaşkanı vekilliği görevlerine getirilmiştir.

Iwaszkiewicz'in sanatsal özgünlüğü

Iwaszkiewicz, evrensel bir bakış açısı geliştirmiş bir sanatçı olarak dikkat çekmiştir. Avrupa kültürünü ayrılmaz bir bütün olarak tanımlamış, bununla ilişkili olarak Polonya kültürünün de Avrupa kültüründen kopuk bir biçimde değerlendirilemeyeceğini savunmuştur. Akhmatova, Dostoyevski ve Blok ile aynı ölçüde Balzac, Chesterton, Sartre ve Croce'ın çalışmalarına da odaklanmıştır. Doğu ve Batı arasındaki çatışmanın her daim farkında olmuş, Doğu'nun Rus Devrimi ve soğuk savaş girişimleri gibi bu iki toplumsal yapının birbirinden kopmasına hizmet eden siyasal olaylarının tümünü birer talihsizlik, dahası trajedi olarak yorumlamış, Doğu ve Batıya ait kültürel değerlerin ve geleneklerin birbiriyle yoğrularak Polonya kültürünün zenginleşmesine katkı sağladığını vurgulamıştır. Böylesi bir sanatsal yaklaşım doğrultusunda etkinlik göstermiş olması, bazen Polonya edebiyatındaki işlevinin belirsizliği konusunda eleştiriler almasına da neden olmuştur.

Iwaszkiewicz'in sanatı akmeizm akımıyla ilişkili olup oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. 20.yüzyılın ilk yirmi yılı boyunca Rus şiirini etkisi altına almış olan bu akım, komünist devrimin gerçekleşmesinin ardından da gelişimine devam etmiştir. İlerleyen zamanla birlikte akmeist akımın temsilcileri, tutuklanmak, sürgüne gönderilmek ve akıl almaz biçimlerde öldürülmek suretiyle türlü baskılara maruz kalmışlardır. Akmeist akım temsilcileri sanatsal üretimlerini gerçekleştirirken toplumsal sınıf mücadelesine ve emekçi sınıfın devrim doktrinlerine karşı duruş sergilemişlerdir. Akmeistler, Fransız sembolizminin etkisiyle sanatçıları bir nevi güzellik tanrısı konumuna yerleştirerek pek çok kültüre yönelik daha seçkin bir sanat icra etme yoluna gitmişlerdir. Duygusal hassasiyet ve somut olana yönelme, akmesitlerde Rus kültürünün yanı sıra Avrupa kültürüne de ait olma hissi uyandırmaktaydı. Dahası, farklı özelliklerle öne çıkan bu iki kültürün birbirine uyumlanmasının toplumu ideal noktaya ulaştırabileceğine inanıyorlardı (Nasiłowska, 2008: 68).

Iwaszkiewicz, kent ve dünya meselelerine olan mesafesiyle Skamander grubun diğer üyelerinden farklılık gösterir. Sanata yaşamdaki tüm diğer unsurların ötesinde değer vermiştir. Bu eğilimi kendisini yenilikçi şairlere yakınlaştırır. Iwaszkiewicz'in şiirleri sofistike ve melodik tarzıyla Szymanowski'nin onları şarkı sözü olarak kullanmasına olanak sağlamıştır (Klimaszewski: 260).

Iwaszkiewicz, yazınsal etkinliklerini kültürlerarası etkileşimden doğan evrensel bakış açılarının insan topluluklarına sağlayacağı katkılara yönelik inancı doğrultusunda gerçekleştirmiş sanatçılardan biridir. Gençlik yıllarını doğu ile batının kesişim noktalarından biri olan Ukrayna'da geçirmiş olmasına bağlı olarak dünyaya bakışı ve sanatına Doğu Ortodoks kültürünün yanı sıra Bizans esintileri de hâkim olmuştur. Böylelikle şairin yapıtları dönemine göre çok daha özgün bir nitelik kazanmıştır (Nasiłowska: 69).

Estetizmin, Iwaszkiewicz'in erken dönem sanatçılığının en belirgin özelliği olduğu söylenebilir. Okostychy ve gençliğe yönelik diğer yapıtlarında, yaşamı ve dış dünyayı nesnel bir bakış açısıyla değerlendirme yaklaşımı bakımından parnasist akımın etkileri hissedilir. Sanatsal duruşundaki özgünlük Iwaszkiewicz'in Skamander grubun diğer üyelerinden uzak bir konuma yerleştirilmesine, stereotipilere ve biçimciliğe gereğinden fazla düşkün olduğuna ilişkin yoğun eleştiriler almasına neden olmuştur. Şairin bir diğer şiir koleksiyonuna adını veren "Dionizje" (Dionysos) başlıklı yapıtı ise estetizmin klasik ilkelerini ve önceden biçimlendirilmiş formları alt üst etmekle kalmayıp, dışavurumcu arzunun doruklara çıktığını gözler önünde sermiştir. Dionizje'de sanatsal mesafenin yerini duygusallığa ve romantik hayallere bırakmış olduğu fark edilir. Iwaszkiewicz'in bu aşamayı izleyen sanatsal etkinliklerine ise tamamen bilinçaltının serbest bırakılması ve metafizik çağrışımların harekete geçirilmesine yönelik bir yaklaşım egemendir (Lam, 2002: 242-244). Iwaszkiewicz'in düzyazı ve drama türü eserlerinde, bir sanatçının öncelikle sıra dişi biri olarak, ancak, bunun yanı sıra çevresinde dönen bazı entrikalara, aşk sorunlarına ya da mevki oyunlarına saplanıp kalmış sıradan bir insan olarak yansıtıldığı görülür. Iwaszkiewicz, çalışmalarında bir sanatçının yaşamında insani özellikleri çerçevesinde sahip olması gereken bağımsızlık duygusunu göstermeye çalışmıştır (Taluy: 132).

Sanatçının, İki Dünya Savaşı Arası Dönem Polonya edebiyatının son yedi yılı içinde ortaya çıkan "Panny z Wilka" (Wilko'lu Kızlar,1933),"Młyn nad Utratą" (Lutynia Üzerindeki Değirmen, 1936) ve "Dwa opowiadania" (İki Öykü,1938) adlı üç öykü cildi ve "Czerwone tarcze" (Kırmızı Kalkanlar, 1934) ve "Pasje błędomierskie" (Błędomierz Tutkuları,1938) adlı iki romanı, doğrudan psikolojik gerçekçi yaklaşım doğrultusunda biçimlendirilmiştir. Söz konusu eserlerde olayların sıralamalı biçimde gerçekleştiği, geleneksel düzyazı kurallarına sadık bir anlatım tarzı benimsemiş olması, sağduyulu üslubu ve sözlü öykü anlatımını model almaya yönelik eğilimi gözlemlenir. Biçimsel ve dilsel bakımdan pek çok kural ve ilkeye sadık kalmaya özen göstermiş olmasının yanı sıra, özgün yaklaşımı ve bulanık anlatım tarzı da dikkat çekicidir. Iwaszkiewicz'in gerek kendisinin gerekse kahramanlarının ruhunda roman sanatında artık modası geçmiş bir unsur haline gelmiş iyi kalplilik ve açık yüreklilik teması belirgin bir biçimde ayırt edilir. Kahramanların ruhsal derinliklerinde yaşadıkları metafizik deneyimleri ve trajik yazgıları doğrultusunda gelişen geleneksel ahlaki anlayıştan uzak düşünce ve davranış tarzlarının iyi kalplilik ve dürüstlük unsuruyla bir arada sunulmuş olması ise, okuyucuda sarsıntı uyandırır. Yazar, insan doğasına ilişkin böylesi bir çelişkiyi eserlerine bilinçli olarak yerleştirmiştir.

Sanat ve din arasındaki ilişkinin irdelenmesi, Iwaszkiewicz çalışmaları için önemli bir çıkış noktası olmuştur. Gerek sanatın, gerekse dinin, yaşamın gizemini keşfetmek ve kendi varlığına anlam vermek yolunda insana yön veren kılavuzlar olduğunu savunmuştur. Yeryüzü yaşantısı içinde kalıcı bir mutluluk peşine düşmenin, doğanın yasalarına karşı gelmek anlamına geldiği, dolayısıyla beyhude bir çaba olacağı, günahlardan tamamen arınmış bir yaşam sürmenin ise olanaksızlığı düşünceleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Iwaszkiewicz, dönemin edebiyat dünyasında henüz yadırganacak yorumlarda bulunmaktan geri adım atmamıştır. Bilinç ve bilinçdışı arasındaki sınırların ötesine geçerek sanatsal düşünme boyutuna yükselmenin ve bundan aldığı ilham doğrultusunda örtülü ancak hakiki olanı yansıtmanın güncel yaşamda karşılığı olmaması bakımından kendisini pek çok kez karamsarlığa düşürdüğünü dile getirmiş olsa da, böylesi bir bakış açısını yok saymanın olanaksızlığı hususunda da ikna olmuştur.

Iwaszkiewicz'in en tanınmış kısa öykü eserlerinden biri olan "Panny z Wilka"' nın konusu, yazarın ardından gelen, çalışmanın ilerleyen kısmında ayrıntılı olarak incelenecek "Brzezina'sına" benzerdir. "Panny z Wilka'nın" kırk yaşına yaklaşmakta olan erkek kahramanı Ruben, ansızın gençlik yıllarını geçirmiş olduğu kuzenlerinin Wilko'daki evini ziyaret etme kararı alır. Kahramanın Wilko'yu son ziyaretinin ardından tam on beş yıl geçmiştir. Buraya gelmesinin görünürdeki nedeni, yakın bir dostunun ölümünün ardından yaşadığı duygusal travmayı atlatabilmesi için doktorunun kendisine mekân değişikliği önermiş olmasıdır. Seyahat etmek için özellikle Wilko'yu seçmesine etken olan esas unsur ise, geçmişte burada yaşamış olduğu aşkın büyüleyici etkisini hala üzerinde hissediyor olması ve buraya gelmenin kendisini eski mutlu yaşantısına kavuşturacağına yönelik umudu olmuştur. Wilko'daki ilk günlerinde aslında değişen hiçbir şeyin olmadığı, yaşama yeniden başlama şansını yakaladığı yanılgısına kapılmış olsa da, duyumsadığı bu coşku kısa süre içinde kaybolur. Her şeyin acımasız bir biçimde değiştiğinin kabul etmesi gereken saf gerçeklik olduğunun farkına varır. "Panny z Wilka", gençliğini, umutlarını, hayallerini yitirmiş ve tüm bunların sonucunda yaşadığı ruhsal çöküntünün verdiği acıdan kaçma çabasında olan bir insanın öyküsüdür. Iwaszkiewicz, bu yapıtında zamanın, gençliğin, kısacası varoluşa ait her bir unsurun kaçınılmaz bir faniliğe mahkûm olduğu gerçeğine odaklanmıştır. Ancak "Brzezina'ya" daha karamsar ve daha trajik bir algının hâkim olduğu gözlemlenir. Bunun en belirgin nedeni, "Brzezina'da" erken ve zamansız ölümün yaşam içinde sıklıkla karşılaşılan doğal bir olgu olarak sunulmuş olmasıdır.

Eserdeki aşk ve ölüm temalarının incelenmesi

Çağdaş Avrupa kültürünün Yunan ve Roma mitleri üzerine kurulmuş olduğu bilinir. Avrupa kültürü, Yunan mitlerinden ve ardından bunları üzerinden kısmi değişiklikler yaparak oluşturulmuş Roma mitlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bununla ilişkili olarak Avrupa kültür tarihinin her çağ ve dönemine ait sanat eserlerinde bu mitlerin yansımaları görülmüştür. Yunan mitolojisinin insanlık kadar eski olan tanrıları Eros (Aşk) ve Thanatos (Ölüm) da, Avrupa kültürünün hemen herkes tarafından bilinen kavramları arasında yer alır.

Yunan mitolojisine göre, evrenin oluşumundan önce, Kaos adı verilen bir Boşluk vardır. Bu teoriye göre Thanatos, Kaos'un çocukları Erebos (Karanlık) ve Nyks (Gece)'in birleşmeleri sonucunda doğmuş olan ikizlerden biridir. İkizlerden diğeri ise Hipnos (Uyku) dur. Hipnos ve Thanatos'un her ikisi de yer altında, Tartaros'un derinliklerinde otururlar. Thanatos sanat eserlerine kara kanatlarıyla uçarak bir haneye giren ve ölmüş insanı yer altı tanrılarına adayarak, ölünün saçlarındaki zülfü altın bıçakla kesen bir figür ya da elinde meşale taşıyan genç bir adam olarak işlenmiştir. Ancak, Thanatos'un meşalesinin aşağıya yöne çevrilmiş, ateşi olmayan bir meşale olması önemli bir ayrıntıdır. Meşale bu biçimiyle ölümü sembolize etmektedir (Köycü, 2003: 14-15).

> Eros, antikçağ kültüründe zaman içerisinde, evrenin oluşumu sırasında Kaos'un içinden çıkmış olan ve evreni düzenleyen ilk büyük kozmik güçten, elinde meşale taşıyan ve bu meşalesi ile insanlara aşk ateşi veren aşk tanrısı genç bir adama, aşk okları ile insanlar arası aşk duygularını düzenleyen yine aşk tanrısı küçük yaramaz çocuğa, eğlence verici bir aşktan, acı veren bir aşka, Roma mitolojisinde aşk tanrısı Amor'a, tüm erdem ve yasalardan daha güçlü, ateşli bir seksüel tutku ve var olmayan bir şeye sahip olma konusundaki sabit arzuya dönüşmüştür" (Köycü: 24). "Thanatos, Eros'un aksine, her zaman tek bir anlamla var olmuştur (Köycü,21).

Her ikisinin de ellerinde meşale ile sembolize edilmiş olmaları, Eros ve Thanatos'un birbirlerine benzediği, hatta bunun da ötesinde, birbirlerine yaşam kaynağı olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Meşalenin düz olmasının aşkın, ters olmasının ise ölümün varlığını simgeliyor olması ilgi çekicidir.

Ölümle aşk arasındaki birbirini besler nitelikteki böylesi yakın bir ilişki yüz yıllardan bu yana düşünürler ve bilim adamlarının araştırma konusu olmaya devam etmektedir. İnsanda, yaşlılık ve ölümün artık çok uzakta olmadığını duyumsandığı andan itibaren, yaşama daha sıkı bağlanma ve ondan olabildiğince haz alma dürtüsü ortaya çıkabilmektedir. Böylesi bir çelişki, ölüm olgusunun yaşama ilişkin duygu, düşünce ve tutkunun kaynak noktası olduğunu savunan Orpheus ve Dionysos mitinin kurucu unsurlarından biridir.

Yazının ortaya çıkmasından bu yana pek çok düşünür insanoğluna yaşam ve ölümün birbirinden doğduğu gerçeğini anımsatmıştır. Ölümle yüzleşmenin bilinci yükselterek yaşamı zenginleştirme yolunda eşi bulunmaz bir

deneyim olduğunun altını çizmişlerdir. Ölümün insanı fiziksel olarak yok etse de aynı zamanda insanın yaşamsal canlılığını korumaya hizmet ettiği düşüncesini savunmuşlardır. Kuşkusuz bu çalışmaların temel amacı her insanın bilinçli ya da bilinçdışı düzlemde yaşadığı ölüm korkusunu giderek uyum ve huzur içinde yaşamasına hizmet etmek olmuştur.

> …..-sözcüklerin yazıya dökülmesinin başlangıcından beri-ilk düşünürler bize yaşam ve ölümün birbirine bağımlı olduğunu hatırlatmıştır. Stoacılar (örneğin, Hrisippos, Zenon, Ciçero, Marcus Aurelius) bize iyi yaşamayı öğrenmenin iyi ölmeyi öğrenmek, aynı şekilde iyi ölmeyi öğrenmenin de iyi yaşamayı öğrenmek olduğunu öğretmiştir. Cicero, "Felsefe yapmak ölüme hazırlanmaktır," der. Aziz Augustinus, "Bir adamın benliği yalnızca ölümün karşısında doğar," diye yazmıştır. Orta Çağ'da pek çok keşiş düşüncelerini, ölümlülük ve hayatı düzenlemek için ölümün bize verdiği dersler üzerine odaklanmak için odalarına kafatası koyardı. Montaigne, insanın düşüncelerini keskinleştirmek için çalışma odasının mezarlığa bakması gerektiğini ileri sürmüştür. Çağlar boyunca büyük düşünürler bu ve benzer şekillerde ölümün fizikselliği bizi yok etse de ölüm fikrinin bizi koruduğunu bize hatırlatmışlardır (Yalom, 2008:37).

Iwaszkiewicz de Brzezina'da bu paradoksu işlemiştir. Ölümcül bir hastalıktan mustarip olan Stanisław, önünde çok çok bir mevsimlik yaşam süresi kalmış olduğunun farkındalığıyla, yaşamın türlü alanlarında aşk, şehvet ve sevgi duygularını doyuma ulaştırma yolunda derin bir arzu ve güçlü bir eğilim göstermeye yüz tutmuştur. Karısının ölümünün ardından geçen bir yılı aşkın süredir böylesi duygulardan uzak kalmış olan Boleslaw'da ise, erkek kardeşini bu durumunun hüzün ve acıdan çok hırs ve kıskançlık duyguları yaratması esere insanın ruhsal ve davranışsal işleyişinin ilginç bir özelliği olarak öne çıkarılmıştır. Yazar, cinsel tutkunun kardeş sevgisinin ötesine geçebileceği, bir bakış açısıyla zayıf ve biçare olarak tanımlanabilen bir genç kızın, iki erkek kardeşi neredeyse birbirinin ölümüne neden olabilecek bir noktaya taşıyacak denli güçlü bir etkide bulunabileceği biçiminde insan doğasının kasvetli ve karanlık yönlerine ilişkin yansıtmalar yapmış olsa da, bu tür saptamalara yönelik keskin yorumlarda bulunmamıştır (Mokranowska, 2009: 171-172).

Doğum, ölüm, gençlik ve yaşlılık temaları Iwaszkiewicz'in pek çok şiirinde de yoğun olarak yer almıştır. İki Dünya Savaşı Arası Döneme ait önemli yapıtlardan biri olan "Lato 1932" başlıklı şiir cildinde, insanın dünya yaşantısının faniliği karşısında varlığını sürdürme dürtüsü ve ihtiyacına ilişkin düşüncelerini aktarmıştır. Iwaszkiewicz bu eserinde evrenin ve doğanın tüm unsurlarıyla birlikte insanın dünyaya ve yaşama ilişkin düşüncelerinin de daimi bir değişim içinde olduğunu anlatan "döngüsellik" temasını işlemiştir. Bu ciltte yer alan şiirlerin birçoğunda basit metaforizasyonları ve faniliği göstermek ve algılanan değişimlere yönelik duygusal bir tutum belirlemek üzere hareketli doğa manzaraları betimlenmiştir (Mokranowska: 172). Eserde olayların arka fonunu oluşturan karaçam ormanından aydınlık yansımalarla ayrışan kayın ağacı korusu, doğadaki karşıtlıklar arasındaki çatışma ve uzlaşma olgularını anımsatmak üzere oldukça canlı bir biçimde betimlenmiştir.

Başlangıçta da belirtildiği gibi Iwaszkiewicz'in 1932 yılında ortaya çıkan Brzezina (Kayın Ağacı Korusu) başlıklı öyküsü, dönemin Polonya'sının sosyo-kültürel yapısı açısından değerlendirildiğinde oldukça aykırı ve gelenek dışı duygu, düşünce ve yaşantıları aktarmış olmasıyla dikkat çeker. Olay örgüsünün 1900'lü yılların başlangıcında Polonya'nın taşra bölgelerinden birinde yer alan bir orman evinde geçtiği düşünülmektedir. Davos'da yer alan bir sanatoryum hastanesi de, öyküde sıklıkla anılan mekânlar arasında bulunur.

Eseri bu denli ilgi çekici kılan, ölüm olgusunu, geleneksel anlayıştan uzak bir biçimde, erotik örüntüler aracılığıyla ele almış olmasıdır. Öykünün ana temaları olan ölüm ve aşk, başkahramanları Stanisław ve Bolesław adlı iki erkek kardeşin Malina adlı bir köylü kızı için girdikleri rekabet üzerine işlenmiştir.

Stanisław, okuyucunun karşısına sanatsal ve kültürel donanıma sahip bir salon erkeği olarak çıkar. Ne var ki mustarip olduğu tüberküloz hastalığı nedeniyle adım adım ölüme doğru yaklaşmaktadır. Doktorların tavsiyesi üzerine son günlerini daha sağlıklı ve huzurlu bir ortamda geçirebilmek için sanatoryumu terk ederek erkek kardeşinin orman evine gelmiştir. Bolesław ise yaklaşık bir yıl öncesinde karısını, kızlarının doğumunun ardından eski sağlığına bir türlü kavuşamamış olması sonucunda kaybetmiş; bundan ötürü de derin depresif duygularla mücadele etmekte olan içe dönük ve karamsar bir kişilik olarak yansıtılmıştır. İçinde bulunduğu çökkün ve biçare durumun etkisiyle küçük kızının duygusal ve eğitsel ihtiyaçlarını karşılayamıyor olması, duyduğu ıstırabın boyutlarını artırmaktadır:

> Karısının ölümünden bu yana kendisini kuşatan sis bulutu bunun dışında hiçbir hadiseyi görmesine izin vermiyordu; çevresini bir ağın ardından görüyordu adeta. Bu vaziyet gözlerini sonsuz rahatsız ediyordu. Doğrusu mezarlığa da gidiyordu, Ola ile birlikte Pazar günleri orada dua ediyorlardı; ne var ki inançsız biri olmasından ötürü bu sırada sinirleri çok daha fazla bozuluyordu[6] (Iwaszkiewicz, 339).
>
> Bir yıldan bu yana Basia'nın tabutun içinde korkunç derecede değişmiş olduğunu (bu ilk kez aklına gelmişti.), bir daha asla kimseyi sevemeyeceğini, onun için bir öğretmen tutulmasını düşünemediği için Ola'nın son derece ihmal edilmiş olduğunu, kısacası artık bir yol çizmesi gerektiğini düşünmeye başladı. Ancak ne için ve hangi yöne ilerlemesi gerekiyordu? Böylesi bir farkındalık Bolesław için oldukça önemli bir değişiklikti. Bu değişikliği Stanisław'ın lanet gelişine borçluydu[7] (Iwaszkiewicz, 338-339).

[6] Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir.
[7] Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir.

Başlangıçta yaşamdan bu denli kopuk bir profille öne çıkmışken, ilerleyen bölümlerde uzunca bir süre içinde hapsolduğu anlaşılan yoğun cinsel dürtülerin hükmü altında coşkun ve dizginsiz davranışlar sergiler olması, aşk ve ölüm kavramları bağlamında, doğa ve insan yapısındaki çift kutupluluk özelliğini öne çıkarmak üzere tasarlanmıştır. *Bolesław*'ın yaşama yeniden tutunmasını sağlayan tek şey, erkek kardeşinin ölümü olmuştur. Böylelikle okuyucu, ölüm ile aşk arasında var olan gizemli ve acımasız ilişki üzerinde düşünmeye yönlendirilmiştir. Bunun da ötesinde aşk ile ölüm, ortak bir enerji alanında birbiriyle iç içe varlık gösteren olgular olarak anlamlandırılmıştır.

> Bolesław, yaşamla olan bağlarının ancak Staś'ın ölümünün ardından yeniden güçlenebildiğini fark etmişti. Erkek kardeşinin yokluğuyla birlikte ruhunu keyifli bir huzur duygusu kaplamıştı; öncesinde olmadığı şekilde karşılaştığı her durumu sükûnet ve hoş görüyle kabullenebiliyordu. Bütün başlangıçlar ve bitişler sona ermişti; kendini kuş gibi hafiflemiş hissediyordu; kolaylıkla çalışabiliyor, fazla zorlanmadan bakanlığa yeni bir ormana nakil ricasını ilettiği mektubunu yazabiliyordu. Üstelik değer verilen biri olduğunu, bundan ötürü onu daha kötü bir yere geçirmeyeceklerini de biliyordu. Sonbahar günleri son derece sakindi, güneş inatla ışıldıyor, sararmış yapraklar çevreye aynı renkte bir sıcaklık ve huzur veriyorlardı. Yaz mevsiminde siyah olan göl artık rengini değiştirmiş, şimdilerde ölmekte, ancak ardından mutlaka yeniden dirilecek olan ışıltılı ağaçları yansıtmaya başladığından bu yana, çok daha hoş ve cazibeli bir hale gelmişti. Şimdilerde Bolesław göl kenarında Malwina ile buluşuyordu ve bu buluşmalar tutku ve coşkudan yoksundu; ancak Bolesław'ın her gün yaşama daha fazla bağlanmasını sağlıyordu[8] (Iwaszkiewic: 395).

Stanisław'ın Malina ile aşk yaşadığını fark etmesiyle hayata veda etmek üzere olmasına karşın erkek kardeşine karşı yoğun kıskançlık duyguları beslemeye başlaması, bu yıkıcı duyguların etkisiyle Stanisław'a Malina'nın kendisini Michał ile aldattığı bilgisini vermesi, zayıf ve biçare görünümlü bir genç kızın umulmadık bir biçimde iki erkek kardeşin neredeyse birbirlerini öldürmesine dahi neden olabileceği gibi, insan doğasının karanlık olarak nitelendirilebilecek yanlarını ortaya çıkarmış olması, eserin psikolojik gerçekçi yaklaşımla ele alındığını gösteren ayrıntılar arasındadır. Sevgilisini bir başka erkekle paylaşmakta olduğunu öğrendiği andan itibaren hastalığı daha da alevlenen Stanisław, kısa bir süre sonra hayatını kaybederek kayın ağacı korusuna gömülür. Erkek kardeşinin ölümünün ardından Malina ile aşk yaşamaya başlayan Bolesław'ın bu mutluluğu uzun sürmez. Malina, ona Michał ile evlenmek istediğini söyleyecek ve bunun üzerine Bolesław hizmetli kızı işten çıkarma kararı verecektir.

Brzezina'nın öyküsü mitsel temalar temelinde kurulmuştur. Ryszard Przybylski'nin "Eros i Tantanos" adlı eseri, Iwaszkiewicz'in bu öyküsünün incelendiği en önemli çalışmalardan biri olarak kabul edilir. Eserde bulunduğu konuma bağlı olarak Tanrılardan önce biri, ardından diğerinin etki alanına girerek birbiriyle çatışma haline giren iki kahramanın gösterdikleri değişimler resmedilmiştir. Przybylski Brzezina'nın iki erkek baş kahramanı olan Stanisław ve Bolesław'ın davranışlarının tıpkı kendileri gibi kardeş olan iki Yunan tanrısı tarafından akıllarının çelinip ve baştan çıkarılmış olmalarından kaynaklandığına ilişkin bir yorumda bulunmuş, eserin ilk bakışta yalnızca hastalıklı ve adım adım ölüme yaklaşmakta olan Stanisław'ın yazgısını, duygu ve düşüncelerini aktarmak üzere kaleme alınmış gibi görünüyor olmasına karşın, öykü içinde Bolesław'ın yaşantılarının da aynı ölçüde önemli olduğunu vurgulamıştır. Araştırmacı, öyküde sıklıkla adı geçen Malwina'nın ise aslında o denli başat bir karakter olmadığını, yalnızca yaşam gücü ve ilkel mitsel varoluşu temsil ettiğini öne sürmüştür. Malwina yaşamsal döngünün teminatı sağlamak üzere doğa yasalarına itaatkâr bir duruş sergilemiştir. Aşkın yeryüzünde yaşam sürdürebilmenin biricik koşulu olduğu iletisini vermektedir. Eserin kayın ağacı korusunda bulunan mezarlıkta yatmakta olan diğer kadın kahramanı Barbara'nın ölümü ve hiçlik olgusunu temsil etmesine karşıt olarak yaşamsal coşkunun, aşkın ve dirliğin temsilciliği misyonunu yüklenmiştir Malwina. Iwaszkiewicz, bu eserinde ölümle aşk arasında insan yaşantısına biçim veren gizemli bir etkileşim olduğuna ilişkin algısını yansıtmıştır (Całbecki, 2017: 5-6).

Stanisław, oldukça ağır bir hastalığın pençesinde ölüm boyutuna geçiş yolundayken Eros'un hükmü altına girmiştir. Bolesław ise karısını yitirmiş olması sonucunda Thanatos'un etki alanındayken öykünün ilerleyen bölümlerinde Stanisław'ın yaşantılarının etkisiyle aşk enerjisine uyumlanarak yaşamla olan bağlarını yeniden güçlendirme eğilimine kapılmıştır. "Öyküde ne Stanisław ne de Bolesław'ın varlığı statik değildir. Her ikisi de evrim geçirirler, hatta bunun da ötesinde, her ikisi de farklı bir biçimde ilişkilerini belirleyen ağ tarafından kuşatılmışlardır" (Kaniewska:247). Dahası, kayın ağacı korusu da benzer bir değişim döngüsüne girmiştir. Esere adını veren bu koru, Barbara'nın mezarının bulunduğu yer olmasının yanı sıra Stanisław ve Malina'nın aşk yuvası, yani birbirine karşıt iki olgunun, aşk ve ölümün merkezi olarak öne çıkmış olması bakımından önemlidir (Całbecki: 6).

> Samanlığın, çamlığın ardına geçtiğinde karısının yatmakta olduğu huş ağacı korusunu ilk kez görüyormuş gibi bir hisse kapılır. Bu beyaz, pürüzsüz, yassı gövdeler ona kadın kollarını çağrıştırıyordu şimdi; coşkulu ve yalvarır jestlerle göğe yükselen, bazense teslimiyet ve cayma

[8] Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir.

> hamleleriyle aşağıya eğilen birbirine dolanmış birçok kadın kolu. Rutubetli, boğucu hava huş ağaçları arasındaki boşlukları yoğun bir biçimde doldurmaktaydı ve tüm bunlar bir arada bir şehvet tapınağı izlenimi veriyordu"[9] (Iwaszkiewicz, 1987:369).

Eserde doğa, doğrudan dişiliğin sembolü olarak öne çıkarılmıştır. Kökleri Barbara'nın cesedi üzerinde gelişmiş "*kayın ağacı korusunun*"' Boleslaw'ın imgeleminde şehvetli bir kadına dönüşmüş olması ise ilk bakışta birbirine karşıt yönde ilerliyormuş gibi görünen aşk ve ölüm olgularının aslında evrensel yasalara uyumlu bir biçimde birbirleriyle etkileşim halinde varlık gösterdiklerini, böylelikle varoluşun sırrını temsil ettiklerini vurgulamış olması bakımından önemlidir.

> Iwaszkiewicz'in erken dönem eserlerinde sıklıkla "seyahat" temasına rastlanır. Kahramanların gerçekleştirdikleri seyahatlerin bir kısmı ise "kaçış" temasıyla ilişkilidir. Bu seyahatler kahramanların kendilerinden, geçmişten, acı veren günlük yaşantılardan kaçışları temelinde kendini gösterebilir. Ancak genellikle sanatçının kendi biyografisinden esinlenerek ortaya çıkmışlardır. Olgunluk döneminde ortaya çıkan eserlerinde ise seyahat teması, dünyevi sınırların dışına çıkarak "ölüme yolculuk" biçiminde değişim göstermiştir. Söz gelimi "Sérénité" başlıklı eserinde kahramanın seyahati durmaksızın ölümün varlığı ve her şeyin geçici olduğu üzerinde düşünmek suretiyle dış gerçeklerden koparak inzivaya geçme eğilimiyle kendini gösterir. Iwaszkiewicz'in kahramanlarının faniliğe yönelik duyarlılığının temelinde Schopenhauer felsefesi yer alır. Yaşam boyu türlü nedenlerden ötürü gerçekleştirilen kaçış girişimlerinin son noktasında ise dinginliği, huzuru, barışı ve uyumu vaat eden ölüm bulunmaktadır. Iwaszkiewicz uzmanları tarafından sanatçının Brzezina ve Sérénité'i ile Tolstoj'un a Śmierć Iwana Ilicza (İvan İlyiç'in Ölümü)'sı arasında bağlantı olduğunu öne sürülmüştür. Söz konusu eserlerin tümü yaratıcılarının geçmişleriyle hesaplaşma eğilimlerinin yoğunlaştığı olgunluk dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Ancak, August, Iwan Ilıcz'in ölümün ardında sonsuz huzur ve mutluluğun saklı kaldığına yönelik teselli ve teskin edici düşüncelerini paylaşmaz. Ölümün daha farklı, daha iyi bir dünyaya geçiş anlamına geldiğine inanmamaktadır. İnsanoğlu için halen gizemini ve bilinmezliğini koruyan ölüm olgusunun kahramanlar tarafından farklı bakış açıları doğrultusunda tanımlanmış ve yorumlanmış olması şaşırtıcı değildir10 (Mokranowska, 23).

> ….eserlerinde ölüm ve aşk olguları, gençlik yıllarının kaçınılmaz yaşantıları olarak öne çıkarılmıştır. Sanatçının genç kahramanları, aşkı her koşulda gerçekleştirilmesi gereken bir görev olarak benimsemişlerdir. Yaşamı tam anlamıyla, dolu dolu deneyimlemenin biricik yolu aşktan geçmektedir. Türlü nedenlerden ötürü ölümün kapısında olduğu bir genç dahi bu eşsiz duygunun tadına varmadan yeryüzü yaşantısını terk etmemelidir. Iwaszkiewicz'in diğer eserlerinden *"Młyna nad Utratą"*'nın *Julek'i* de ölümünden hemen önce coşku dolu bir aşk yaşama fırsatı verilmiş kahramanlardan biridir. Gerek *Brzezina* gerekse *Młyna nad Utratą*'da dişil enerjiyi temsil eden kadın kahramanların henüz yaşamlarının baharında olan erkek kahramanlarını bu süreci onlar için kolaylaştırarak ölüm boyutuna taşıma misyonunu üstlenmiş olmaları ilgi çekicidir[11] (Mokranowska, 50).

Sonuç:

"Brzezina, insan yaşamında iki temel yaşamsal olgu olan ölüm ile aşk arasındaki gizemli ilişkiyi irdeleyen metafizik bir eserdir. Iwaszkiewicz, bu öyküsünde, doğanın içinde bulunduğu daimi devinim sisteminin, insan bedeni ve psikolojisi üzerindeki dönüştürücü etkisini, özellikle başkahramanlar Stanisław ve Bolesław'ın yazgıları üzerine yansıtmıştır. Amansız bir hastalığın pençesinde yaşam enerjisini büyük ölçüde yitirmiş genç Stanisław'ın, beklenmedik bir biçimde sıradan bir köylü kızı olan Malwina'nın cazibesine kapılarak aşka düşmesi, ardından gerek bedensel gerekse ruhsal katmanda belirgin bir uyanış sürecine girmesi, öykünün ana teması olarak öne çıkar. Bu bağlamda yazar, ölüm içgüdüsünün duyusal duyumları artırdığı, dahası kışkırttığı gerçeğini gözler önüne sermiştir. Ne var ki Eros'un Thanatosa'yı yenme girişimi, Stanisław'ın yazgısında da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Eserde, ölümün yeryüzü yaşantısının kaçınılmaz bir parçası olduğu gerçeği, sıklıkla ve oldukça karamsar bir tonda anımsatılmaktadır. Kahramanlar, öykünün geçtiği orman içinde sembolik bir alan olarak öne çıkan ve bir tür labirente benzetilen "kayın ağacı korusunda", insanın varlığının acı, yalnızlık ve fanilik olgularına mahkûm olduğuna ilişkin acımasız hakikatle yüzleşirler. İnsan ilişkilerinde bencillik ve haset duygularının baskın olmasının yaşamı çok daha zor ve acı kıldığı ise, özellikle vurgulanmıştır. Öykünün tamamında erkek kardeşler Stanisław ile Bolesław arasında yaşanan rekabet ve anlaşmazlığın, bir ölçüde karakterleri ve dünya görüşleri arasındaki farklılıktan kaynaklandığı söylenebilir. Ancak ilişkilerinde çatışmaya neden olan esas etken, içinde bulundukları yaşamsal durumlarıdır. Stanisław, ölümünün an be an yaklaşmakta olduğunun farkında olmasına karşın, yaşamdan çekilmek yerine, kalan süresi boyunca onun tüm nimetlerinden yararlanma motivasyonuyla doludur. Bolesław ise karısının ölümünden bu yana yaşama sevincini yitirmiş, dış dünyayla olan ilişkilerini asgariye indirmiştir. Bu noktada ilgi çekici olan, Stanisław'in yaşam coşkusunun erkek kardeşi Bolesław'da kardeşinin ölümle burun buruna olduğu gerçeğini göz ardı edecek biçimde yoğun kıskançlık ve haset duyguları uyandırıyor olmasıdır. Böylelikle Iwaszkiewicz, eserinde, insan doğasının karanlık ve sapkın yönlerine de dikkat çekmek istemiştir.

[9] Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir.
[10] Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir.
[11] Lehçe aslından Türkçeye makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir.

Iwaszkiewicz, Brzezina'da ölüm, yas ve kayıp olgularını, insanı bir uyanma deneyimine yaklaştıran unsurlar olarak öne çıkarmıştır. Çağlardan beri pek çok düşünürüz izinde giderek, yaşamı, aşkı ve ölümü birbirine bağlı varoluşsal deneyimler olarak değerlendirmiştir. Ölüm düşüncesinin insanı yaşamdan keyif alma, geçmişin acı veren anıları ve gelecek kaygılarından özgürleşerek şimdiye odaklanma yönünde motive ettiği anları, ölümle yüzleşmenin insan organizmasında ne denli radikal değişimlere neden olabildiğini gözler önüne sermiştir. Bu noktada aşkı, ölüm, yas ve kayıptan doğan acıların panzehri olarak göstermiştir. İnsan zihninin geleneksel olarak birbirine karşıt anlamlar yüklemek suretiyle algıladığı doğum ve ölüm, gençlik ve yaşlılık, dişilik ve erillik ya da aşk ve ölüm gibi olguların, daha geniş bir perspektiften bakıldığında aynı potada eritilebileceğine, böylelikle çağlar boyunca pek çok düşünür ve sıradan insanın zihnini meşgul eden "yaşamın faniliği"gerçeğinin "var oluşun sınırsızlığı" hakikatine evirilebileceğine dikkat çekilmiştir.

Kaynaklar

Całbecki, Marcin. Kurpiowskie Eleusis. O bohaterkach „Brzeziny" Jarosława Iwaszkiewicza: Pamiętnik Literacki, 4, s. 5-13. Varşova: Polonya Bilimler Akademisi Edebiyat Araştırmaları Enstitüsü.2017.

Eustachiewicz, Lesła. Dwudziestolecie. Varşova: Okul ve Pedagojik Yayınevi.1982.

Iwaszkiewicz, Jarosław. Brzezina. Varşova: Czytelnik.1987.

Kaniewska, Anna ve diğer. Literatura Polska XX. Wieku. Poznan: Poznan Yayınevi.2005.

Klimaszewski, Bolesław. An Outline history of Polish culture. Krakov: Interpress, 1983.

Kolek, Leszek S. Polish Culture. An Historical Introduction. Lublin: Maria Curie-Skłodowska Üniversitesi Yayınevi. 2002.

Köycü, Seda. Halina Poświatowska'nın Şiirlerinde Aşk ve Ölüm. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. 2003.

Kwiatkowski, Jerzy. Dwudziestolecie Międzywojenne. Varşova: PWN Polonya Bilimsel Yayınevi. 2003.

Lam, Andrzej ve diğer. Literatura Polska XX. Wieku. Tom 1. Przewodnik encyklopedyczny. Varşova: PWN Polonya Bilimsel Yayınevi. 2002.

Mokranowska, Zdzisława. Młodość i starość. Studia o twórczości Jarosława Iwaszkiewicza. Katowice: Silezya Üniversitesi Yayınevi, 2009.

Nasiłowska. Anna. Trzydziestolecie 1914-1944. Varşova: PWN Polonya Bilimsel Yayınevi.2008.

Taluy, Yüce ve diğer. Polonya Edebiyatı. İki Dünya Savaşı Arasındaki Yirmi Yıl. Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.2017.

Taluy, Yüce. Özgürlük Peşindeki Polonya. Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.2014.

Yalom, Irvin D, Çev. Zeliha Babayiğit. Güneşe Bakmak. Ölümle Yüzleşmek. İstanbul: Pegasus Yayınları.2008.

İnternet kaynakları

Starowierow, Mirosława. Polkość i Ukraińkość z perspektywy wspomniniowiej J. Iwaszkiewicza. Żytomierzu: Ukrayna Politikaları Sayı 1.Filolojik Çalışmalar. 2004. (Erişim tarihi:20.08.2019) http://eprints.zu.edu.ua/3626/1/Miroslawa_Starowierow.pdf

İDİL

LOVE AND DEATH IN LEON JAROSŁAW IWASZKIEWICZ'S "BRZEZINA"

Seyyal KÖRPE KEMER

Abstract

The period from 1918 to 1939 in Polish Cultural History was a privileged period in which colorful, cheerful, original, pessimistic and complex works emerged under an independent state after the occupation of more than a century. The story of Iwaszkiewicz entitled *Brzezina* (Beech Tree Grove) which was published in 1932, was considered one of the most striking and bravest works of Polish literature during this period. In *Brzezina*, nature is constantly changing and transforming and consequently the transformative effect on human body and psychology is discussed. *Brzezina*'s story is based on mythical themes.

Keywords: Iwaszkiewicz, love, death, Polish literature

: